

El Pla d'Escolarització Extensiva: el cas de Banyoles

Anna Roura Ballell*
Mireia Martí Soria**

Resum

A Banyoles es va posar en marxa, durant el curs 1998-1999, el Pla d'Escolarització Extensiva, una eina de planificació educativa que vetlla per l'escolarització equilibrada de l'alumnat als centres educatius del municipi. Basat en quatre pilars fonamentals —el consens, la planificació, la sensibilització i els recursos— el Pla ha permès equilibrar l'alumnat a les aules, evitar la segregació d'escoles i aconseguir que la ciutat sigui considerada un dels municipis de Catalunya amb un índex més baix de segregació escolar. El Pla d'Escolarització Extensiva es va engegar amb un gran pacte de ciutat i amb el suport del Departament d'Educació. Fruit d'això, avui es pot afirmar que ha esdevingut una eina bàsica de planificació educativa, que vehicula l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques a tots els centres del municipi i fomenta la igualtat d'oportunitats en l'accés al sistema educatiu. Els elements clau de l'èxit del Pla han estat el caràcter preventiu i precoç amb què es va iniciar i la consolidació del consens i el treball en xarxa al llarg de tot aquest temps. Banyoles és ciutat educadora, i com a tal vetlla per un model de ciutat que ofereix un marc de convivència i cohesió social al conjunt de la ciutadania. El Pla d'Escolarització Extensiva és, en aquest sentit, una bona pràctica que ha assolit els seus objectius i un model que cal donar a conèixer.

Paraules clau

Escolarització equilibrada, segregació escolar, cohesió social, planificació educativa, pacte de ciutat.

Recepció original: 01 de març de 2019

Acceptació: 15 de maig de 2019

Publicació: 23 de juliol de 2019

L'èxit d'un pacte de ciutat

La lluita contra la segregació escolar és un dels principals reptes de la política educativa a Catalunya. A l'informe *Combatre la segregació escolar: de l'amenaça a l'oportunitat* de Bonal i Cuevas (2018) s'analitza la segregació escolar com una «important amenaça per al futur dels municipis i del país». Afirmen que en les darreres dècades «s'han multiplicat els estudis que demostren que la segregació escolar és negativa per al país i per als municipis» i que fa ineficient el sistema educatiu: «surt més car i

(*) Tècnica del Servei d'Educació de Ajuntament de Banyoles i responsable dels diferents programes que es despleguen al Servei des de l'any 2000: planificació educativa, recursos educatius, serveis 0-3 anys, consell escolar municipal, pla educatiu d'entorn i dinamització dels grups de participació. És llicenciada en Ciències de l'Educació per la Universitat Autònoma de Barcelona i diplomada en magisteri per la Universitat de Girona. S'ha format en gestió de polítiques educatives en l'àmbit de l'administració local amb la Universitat de Barcelona Virtual i en gestió de contextos psicològics no clínics des de la perspectiva relacional sistèmica amb la Universitat de Girona. Adreça electrònica: aroura@ajbanyoles.org

(**) Responsable de l'Oficina Municipal d'Escolarització de l'Ajuntament de Banyoles des del 2008 i referent de gestió de diversos programes del Servei d'Educació com és La Guia – Programa de Recursos Educatius Municipals. S'està formant en filologia catalana per la Universitat Oberta de Catalunya i ha realitzat diverses formacions sobre planificació educativa. Ha treballat a la unitat de gestió de diversos programes d'entitats vinculades a l'àmbit social i a les adopcions internacionals. Adreça electrònica: mmarti@ajbanyoles.org

els resultats educatius són pitjors» (Bonal i Cuevas, 2018, p. 3). Diuen els autors que la segregació no és un fenomen natural i inevitable, ni és fruit només de la distribució urbana, sinó que també hi influeixen les preferències de les famílies i les polítiques educatives.

És en aquest escenari que el Síndic de Greuges ha impulsat el pacte contra la segregació escolar a Catalunya, fruit del treball conjunt amb diversos agents de la comunitat educativa, amb l'objectiu d'establir unes bases per a reduir l'elevat índex de segregació escolar del país. El pacte planteja la implementació d'un conjunt de mesures eficients i necessàries per a combatre aquest fenomen. El Síndic de Greuges de Catalunya es manifesta en aquest sentit en l'informe *La segregació escolar a Catalunya (I), La gestió del procés d'admissió d'alumnat*, on recomana que «la demanda social de cada centre no sigui el principal criteri a l'hora de programar l'oferta» (Síndic de Greuges, 2016a, p. 59) així com per determinar augment o reducció de grups, i que sí es tingui especial atenció en el fet que les mesures adoptades no tinguin efectes negatius sobre l'equitat del sistema. Aquesta afirmació es torna a exposar en l'*Informe sobre els drets de l'infant*, publicat el mes de novembre de 2018 (Síndic de Greuges, 2018). Destaca en aquest *Informe sobre els drets de l'infant* del Síndic, la importància d'utilitzar correctament la reserva de places per a l'escolarització d'alumnat amb necessitats socioeconòmiques o per incorporació tardana al sistema educatiu, com a eina per a promoure l'escolarització equilibrada d'aquest alumnat (Síndic de Greuges, 2018, p. 64-65).

Banyoles no ha restat al marge d'aquest fenomen. Ja fa dues dècades que afronta amb sensibilitat i determinació la lluita contra la segregació escolar i ha sabut transformar el factor d'*amença* per la cohesió social dins els centres educatius en una *oportunitat* per a vetllar per l'equilibri escolar i la igualtat d'oportunitats. Fa 20 anys que vam construir un pacte de ciutat per mantenir una escolarització equilibrada a la ciutat, que afavoreix la cohesió social i evita la segregació escolar. D'aquest treball n'hem anomenat Pla d'Escolarització Extensiva (PEE), l'objectiu principal del qual és vetllar per l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques a tots els centres educatius de la ciutat. El PEE s'inicia formalment el curs 1998-1999 i les bases jurídiques i els fonaments sociopolítics i pedagògics que el sustenten es troben recollits en el document *Pla d'Escolarització Extensiva*, elaborat l'any 2001 sota la direcció de Xavier Besalú (Besalú i altres, 2001).

La iniciativa del Pla sorgeix de l'àmbit escolar, principalment de l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic, en aquells moments sota la coordinació de Pere Pujolàs, i de les direccions de les escoles públiques, a les quals s'hi van sumar l'escola concertada i en els inicis les del municipi veí de Porqueres. De seguida aconseguí la implicació de l'administració local i el suport del Departament d'Educació. L'Ajuntament de Banyoles es converteix en un ferm impulsor del Pla: el 26 de novembre de 2001 el ple municipal aprova una moció de suport al document i dona llum verda a la seva implementació com a model de planificació educativa a la ciutat, gestionat i coordinat mitjançant l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME).

Eines de lluita contra la segregació escolar

En un moment determinat, cap a finals dels anys noranta, es fa evident que la reserva de places per alumnat amb necessitats educatives específiques (NEE) que estableix

la normativa vigent del moment, dues places per grup, és insuficient. Aquest fet implica que molts dels infants amb algun tipus de necessitat s'hagin d'escolaritzar com a infants ordinaris i, que per qüestions pràctiques, ho facin a l'escola més propera al domicili. Conscients que aquesta realitat podia comportar una segregació no desitjada i amb la voluntat de salvar aquest escull, es fa imprescindible desenvolupar estratègies per conscienciar les famílies dels avantatges d'escolaritzar els nens i nenes amb equilibri i dels inconvenients de fer-ho de forma concentrada en un únic centre de la ciutat. En aquesta línia s'inicien diverses accions d'informació i assessorament personalitzat amb les famílies. Podem dir que el pla es posa en marxa gràcies a l'acció sensibilitzadora i d'acompanyament que emprenen els principals actors i, sobretot, gràcies a la voluntat i a la bona disposició de les famílies, que accepten escolaritzar els seus fills en escoles que possiblement no haurien escollit en primera opció.

Aquesta acció sensibilitzadora la inicien els mateixos directors dels centres públics de primària, que opten per desplaçar-se personalment al domicili de les famílies, majoritàriament d'origen estranger, per assessorar-los sobre els beneficis que els aporta escolaritzar els nens i nenes en escoles diverses i de forma extensiva, en lloc de fer-ho tots a la mateixa escola; és a dir, ajudar-los a prendre consciència de la importància de sortir del barri i d'aquesta manera millorar les relacions i conèixer els recursos de l'entorn social de la ciutat, els avantatges que suposa per a l'adquisició dels aprenentatges, especialment de la llengua, la participació i organització de les activitats de les AMPA, etc. Com a mesura compensatòria, l'Ajuntament decideix facilitar els trajectes oferint un servei de transport als infants més petits —de 3 a 7 anys— d'acord amb uns determinats criteris, ja que el municipi no disposa de transport urbà.

A mesura que avança el Pla, a les accions de sensibilització s'incorporen estratègies d'informació al conjunt de famílies que tenen fills que s'han d'incorporar al sistema educatiu per primera vegada, com ara la realització de reunions prèvies a la preinscripció, en què s'explica el funcionament del Pla, els objectius i els avantatges que comporta, i on se'ls convida a aclarir dubtes i preguntes. Aquestes accions informatives tenen com a objectiu principal vetllar perquè tota la població conegui l'aposta de ciutat, el seu funcionament i la seva fonamentació, i són molt importants per a facilitar la comprensió tant del funcionament del procés de preinscripció com de la realitat del municipi. Permeten trencar mites i prejudicis, gestionar consultes, resoldre inquietuds i recollir propostes de les famílies, algunes de les quals encara es mantenen a l'actualitat.

Més endavant, per tal de reforçar la tasca d'acollida i orientació a les famílies, s'acorda un nou model per atendre la matrícula viva al municipi coordinat per l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME) i l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP), que consisteix en centralitzar les sol·licituds de matrícula viva —durant el curs escolar— a l'OME, on s'incorpora un dia a la setmana la treballadora social de l'EAP per a entrevistar les famílies i conèixer els infants. Aquesta entrevista esdevé un requisit indispensable abans de l'assignació a les comissions de garanties d'admissió. El fet de realitzar les entrevistes dins l'Ajuntament, a l'OME, facilita la ubicació de les famílies i els tràmits que han de fer quan arriben al municipi. L'entrevista té un doble

objectiu: detecció de possibles necessitats educatives i orientació en el procés d'escolarització fora de termini. La informació prèvia recollida durant l'entrevista facilita la tasca d'assignació a la comissió de garanties d'admissió i garanteix l'escolarització equilibrada de l'alumnat NEE segons els criteris acordats.

La comissió de garanties d'admissió a Banyoles està formada —a diferència del que estableix la normativa vigent— per les direccions de tots els centres públics i privat-concertat de la ciutat. Banyoles compta actualment amb cinc escoles públiques d'educació infantil i primària, tres instituts d'educació secundària i una escola privada-concertada d'infantil a secundària. La comissió es regeix per uns criteris que s'han anat consensuant al llarg d'aquests vint anys amb l'objectiu principal de vetllar per l'escolarització equilibrada de l'alumnat de matrícula viva que presenta algun tipus de necessitat educativa específica. Aquests criteris es resumeixen, a grans trets, en escolaritzar l'alumnat amb necessitats educatives que arriba al llarg del curs tenint en compte el centre que té menor nombre de NEE per grup i també el percentatge total per curs; en igualtat de condicions entre centres, es prioritzen les preferències de la família i la proximitat del domicili, sempre que sigui possible.

Amb relació a la planificació de l'oferta de places per a la preinscripció ordinària, hem establert algunes mesures de detecció d'alumnat NEE, una de les quals consisteix en realitzar un estudi previ de l'alumnat que ha d'entrar a P3 i a 1r d'ESO, coordinat des de l'OME i l'EAP i amb la col·laboració d'agents de serveis socials i salut. És essencial en l'àmbit de la planificació el suport entre administracions i unes polítiques adequades focalitzades en l'oferta de places. En aquest sentit, una altra de les mesures que apliquem és l'establiment de ràtios baixes en l'inici de l'escolarització a P3 i el manteniment d'aquestes ràtios al llarg de diversos cursos. Aquesta mesura, però, no s'ha pogut mantenir en tots els nivells, per la qual cosa a 1r d'ESO actualment tenim la ràtio que estableix el Departament d'Educació per a tots els centres de Catalunya que no són de màxima complexitat. És un repte i una aposta de ciutat continuar lluitant per aconseguir recuperar les ràtios baixes a l'ESO, perquè permeten evitar buits en algun centre i incorporar la matrícula viva amb majors garanties d'equilibri escolar, al llarg de tot els cursos de l'educació secundària obligatòria.

També en l'àmbit de la planificació, a Banyoles tenim una zonificació única per a educació infantil i primària, ja que en el seu moment vam valorar que una de les formes més eficaces per a combatre la segregació escolar és conformar zones educatives no massa grans que incloguin diversos centres escolars. Altrament, cal tenir en compte per la mida de la nostra ciutat, que la millor manera d'organitzar la zonificació a primària és amb forma de zona única. A secundària existeixen tres zones, ja que la població que s'escolaritza en aquesta etapa no és només la del municipi, sinó la de tota la comarca del Pla de l'Estany. A efectes d'equilibri escolar, tenint en compte el volum d'alumnat i l'extensió del territori que abracem, vam considerar preferible establir tres zones dins el municipi, cadascuna de les quals coincideix proporcionalment en el punt territorial amb major nombre de famílies amb situació de risc.

Amb les dades de padró d'1 de gener de 2018, comptem amb una població de 19.826 habitants de 59 nacionalitats diverses (significa un total del 20% de població estrangera), essent les més nombroses Marroc, Gàmbia, Romania, Hondures i Xina,

per aquest ordre. El percentatge de població escolar és del 19%. Segons un estudi demogràfic, encarregat per l'Ajuntament de Banyoles l'any 2010, (de 1999 a 2008 Banyoles va incrementar la seva població en 2.932 habitants, dels quals 621 habitants (21,8%) van augmentar degut al creixement natural i 2.311 habitants (78,2%) al creixement migratori. El creixement global es va mantenir fins l'any 2010, en què es va registrar el nombre de naixements més alt de les últimes dècades al municipi, al voltant dels 300 infants. A partir d'aquell moment, i fins l'actualitat, la població ha anat disminuint (tal com ho està fent també a la resta de Catalunya) fins arribar a 167 naixements l'any 2018, on la taxa d'immigració es situa en el 30%.

Pel camí han aparegut dificultats, com és la privatització de l'educació infantil a l'escola concertada, que ha barrat el pas a l'escolarització d'infants amb necessitats educatives específiques en la mateixa proporció que a l'escola pública, pel fet que limita el nombre de places de reserva per alumnat amb NEE al que estableix la normativa. Aquesta situació ha comportat que, a partir d'aquest moment es produeixi una desigualtat cada vegada més gran entre el nombre d'alumnat amb necessitats educatives atès a l'escola pública i l'atès a l'escola privada concertada, pel que fa a educació infantil i primària. Actualment la mitjana d'aquest alumnat a l'escola pública és al voltant del 26,53% a educació infantil i del 31,86% a primària, i a l'escola privada concertada és del 6% i 7%. Malgrat tot, aquesta situació no ha vingut acompanyada de canvis en les tendències i dinàmiques de sol·licituds de plaça escolar, en el sentit que no ha significat augment de demanda de la privada, sinó que s'ha mantingut o ha davallat. Pel que fa a educació secundària el percentatge d'alumnat NEE atès a l'escola concertada es manté molt més proper al dels centres públics perquè la gestió de l'entrada d'alumnat a ESO es realitza amb les mateixes condicions de número de places de reserva per NEE tant a la pública com a la concertada.

Al cap de vint anys, podem afirmar que els resultats del PEE pel que fa a la prevenció de la segregació escolar són molt positius. Els informes del 2016 del Síndic de Greuges situen Banyoles en la posició vuitena del total de municipis de Catalunya amb més percentatge d'alumnat estranger —els quatre primers són, per aquest ordre, Salt, Castelló d'Empúries, Manlleu i Vic— (Síndic de Greuges, 2016a, p. 14) i dels deu que presenten menys segregació escolar interna a secundària obligatòria (Síndic de Greuges, 2016a, p. 15) juntament amb Castellbisbal, Canovelles, Cubelles, Mont-roig del Camp, Sant Andreu de la Barca, Sant Feliu de Guíxols, la Bisbal d'Empordà, Cardedeu i Sant Joan de Vilatorrada. En aquest sentit, cal tenir en compte que l'equilibri aconseguit a la secundària és degut a la bona planificació que s'ha fet des de P3. També situen Banyoles entre els 50 municipis més grans de 10.000 habitants amb menys segregació escolar: tretzena posició, amb un 0,16 de dissimilitud a primària i un 0,10 a secundària (Síndic de Greuges, 2016a, p. 16). Tot i que el Síndic de Greuges exposa argumentacions per a desmuntar el tòpic que fa referència al fet que la segregació escolar té a veure amb l'impacte del fet migratori en un determinat territori, des de la perspectiva de les bones pràctiques, destaca el següent:

[...] entre els municipis amb nivells de segregació més baixos hi ha municipis amb un elevat pes del fet migratori en què durant anys s'han desenvolupat amb més o menys intensitat polítiques actives de distribució equilibrada d'alumnat. És el cas, a primària o a secundària, de Manlleu, Olot, Torelló, Banyoles, Ripoll, Mataró o Vic, per posar-ne alguns exemples. (Síndic de Greuges, 2016a, p. 18)

És interessant en aquest punt fer esment al cas de la ciutat de Vic, tal i com ja ho va fer Xavier Besalú en el document marc del PEE l'any 2001. Si bé a Banyoles el PEE ha estat implementat de manera gradual i continuada en el temps, Vic va haver de realitzar una intervenció estratègica decisiva i més traumàtica. L'alumnat d'origen estranger, que durant l'època de la gran onada migratòria anava augmentant de manera significativa, s'escolaritzava en dos centres públics de la ciutat, fet que causava un descens progressiu d'alumnat autòcton. Davant d'aquesta situació, es va acordar, fruit d'un gran pacte de ciutat, fer efectives dues estratègies simultànies: «tancar dues escoles públiques del centre i fusionar-les amb les dues restants, ubicades en d'altres zones de la ciutat» (Besalú i altres, 2001, p. 37). Aquesta decisió va requerir d'un acord unànim i les parts que hi van intervenir destacaven que la solució idònia no era la de corregir una situació donada, sinó que hauria estat millor portar a terme accions preventives, tal com explica Besalú. Tot i això, el model ha contribuït a millorar la convivència a la ciutat i a desfer prejudicis vers la immigració.

És per això que la prevenció és un element important a l'hora de recollir èxits en l'àmbit de la convivència i la cohesió social. El fet que a Banyoles obtinguem baixos índexs de segregació escolar és fruit d'un treball col·lectiu molt important fonamentalment entre el consistori, el Departament d'Educació i la comunitat educativa i és fruit, també, d'una bona tasca preventiva. Demuestra que el desplegament de polítiques educatives des de la coresponsabilitat són instruments molt rellevants per a reduir la segregació escolar.

Des dels ajuntaments podem liderar polítiques educatives que a partir d'un ampli consens entre els agents del territori permetin una escolarització equilibrada que minimitzi la segregació. En aquest sentit, el PEE ha estat el pilar de la política educativa municipal i de promoció de la cohesió social i la igualtat d'oportunitats, una eina eficaç de lluita contra la segregació escolar.

Alguns reptes de futur

La necessitat d'una mirada territorial, contextualitzada i compartida a l'hora d'assignar recursos

Davant de dificultats que requereixen de polítiques multinivell, com és la lluita contra la segregació escolar, és imprescindible una mirada territorial, global, contextualitzada i compartida entre administracions a l'hora de prendre decisions, formular canvis i assignar o no determinats recursos. Les decisions que es prenen tenen efectes en el funcionament del sistema i és convenient preveure quins seran i si seran coherents amb el model integrador i afavoridor de la cohesió social.

És paradoxal que el fet d'haver evitat la segregació escolar amb èxit comporti que un territori estigui mancat dels recursos que necessita perquè els criteris per a distribuir-los s'apliquen de forma segmentada, centre per centre, sense incorporar una mirada territorial. Quan del que es tracta és d'equilibrar l'escolarització, tan important és l'assignació del recurs com la seva ubicació, implementació i estabilitat en el temps. Les dificultats globals i estructurals requereixen propostes globals i estables. Habitualment l'assignació de recursos es duu a terme des d'una mirada segmentada, lineal o des de la mirada centralitzadora de la normativa vigent. A vegades

es té en compte el nombre de població, i s'assignen recursos de manera proporcional als habitants que té el municipi sense tenir en compte les característiques pròpies de cada població. En altres casos l'assignació de recursos també ve donada per la proximitat o no a altres territoris que disposen de més mitjans.

Fruit d'aquesta mirada parcial, a Banyoles no disposem d'aules d'acollida a primària malgrat que el total d'alumnat d'aquest perfil en el conjunt de totes les escoles, les cinc públiques i la concertada, fa palès que són necessàries. En el cas del SIEI-Suport Intensiu a l'Escolarització Inclusiva a secundària aquest recurs és del tot insuficient per atendre el nombre total d'alumnat d'aquest perfil. Pel que fa al criteri de proximitat amb altres territoris, a la comarca del Pla de l'Estany no disposem d'un Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA) propi, sinó que és compartit amb les comarques de la Cerdanya, Garrotxa i Ripollès. En aquesta línia l'informe del Síndic incideix en la importància de posar en valor «el marge d'actuació existent per a la política educativa a l'hora de combatre la segregació escolar» (Síndic de Greuges, 2016a, p. 14) i proposa que es desenvolupin instruments per conèixer la composició social de cada centre d'una manera més ajustada (2016, p. 11), per aconseguir un sistema educatiu més equitatiu i amb més heterogeneïtat social.

Des del Servei d'Educació de l'Ajuntament de Banyoles, el mes de febrer de 2018 vam organitzar la Jornada 20 anys de Pla d'Escolarització Extensiva, per a donar a conèixer aquest model d'escolarització i també per compartir altres models i experiències en aquest àmbit. A la presentació de Jordi Collet en aquesta Jornada, que duia per títol *Escola, famílies i comunitat: la perspectiva imprescindible per educar (ahir i) avui*, s'analitzen i descriuen «aquelles polítiques educatives que responen de forma homogènia, descontextualitzada, segmentada i acumulativa» com un «element que dificulta l'escolarització des de la igualtat d'oportunitats» (González Motos, 2016). En aquest sentit volem remarcar que a l'hora d'avançar en la promoció de la igualtat d'oportunitats en un territori és imprescindible establir criteris més enllà de les dades de cada centre, tenir coneixement de les característiques particulars del context, de la seva població i les seves dinàmiques i compartir la mirada amb el territori.

D'aquí sorgeix el repte important d'establir uns criteris d'assignació de recursos que responguin a una major diversificació de realitats territorials i funcionament, així com compartir pactes entre administracions per a fer front a realitats particulars. Comptar amb la mirada de l'administració local és fonamental per tal que decisions com ara la distribució de recursos, l'adscripció de centres, la zonificació o l'establiment de ràtios es puguin orientar encara més vers l'objectiu de reduir la segregació escolar.

La necessitat d'impulsar polítiques de lluita contra la segregació escolar més enllà de l'escola

Si bé la segregació escolar és una prioritat a l'agenda política del país, un dels àmbits on es produeix més segregació i més desigualtats socials és en l'àmbit no escolar. Un informe de la Fundació Jaume Bofill (González Motos, 2016), en el qual es revisen les evidències detectades per diversos estudis sobre l'impacte de la participació en activitats formatives més enllà de l'escola, indica que participar en activitats extra-

escolars té efectes sobre el rendiment acadèmic dels nens i nenes i la seva predisposició a l'aprenentatge, i sobre les habilitats socials i les competències psicoemocionals, en comparació amb els que no hi participen. L'informe afirma que «els impactes de les activitats extraescolars són especialment destacables entre l'alumnat de baix rendiment o l'alumnat de perfil socioeconòmic baix» (González Motos, 2016, p. 16) i que són particularment efectives entre l'alumnat de primària.

Arran de les accions engegades amb el PEE, Banyoles va ser un dels primers 26 municipis de Catalunya que vam iniciar un Pla Educatiu d'Entorn el curs 2004-2005. Els plans educatius d'entorn es van impulsar sota la direcció de la Subdirecció General de Llengua i Cohesió Social del Departament d'Educació (SGLIC) amb la finalitat de teixir complicitats entre els centres educatius i l'entorn. La seva màxima pretensió era, tant en els inicis com actualment, aconseguir l'èxit educatiu de tot l'alumnat, en totes les seves dimensions, personal, social, acadèmica i laboral, mitjançant el treball conjunt entre escola, famílies i comunitat, amb els objectius de promoure la cohesió social a través de l'educació intercultural, l'equitat i el foment de l'ús de la llengua catalana.

Mentre que algunes ciutats feia temps que tenien una llarga trajectòria en el desplegament de polítiques educatives i treball comunitari, Banyoles, l'any 2004, comptava amb un Servei d'Educació molt jove, amb només quatre anys d'existència. Per això l'inici del Pla Educatiu d'Entorn va ésser un moment molt rellevant pel municipi perquè afermava allò que ja estàvem portant a terme i significava un recolzament important per a sostenir i consolidar la trama comunitària de relacions educatives i de promoció de la cohesió social que havíem iniciat. El Pla Educatiu d'Entorn va néixer amb la participació del municipi veí de Porqueres, que inicialment participava plenament del Pla d'Escolarització Extensiva acollint alumnat NEE a les dues escoles de primària del municipi. La col·laboració es va mantenir fins que el propi municipi va tenir dificultats per a escolaritzar el volum de la seva pròpia població.

En coherència amb el caràcter propi del Pla d'Escolarització Extensiva, de treball en xarxa i implicació compartida, com a Pla Educatiu d'Entorn vam optar també per compartir de forma extensiva els recursos entre tots els centres de la ciutat. Aquest és el cas del finançament per a dur a terme tallers de suport a l'estudi i altres accions d'acompanyament a l'escolaritat, que malgrat només el rebien un o dos centres, vam consensuar compartir-ho i distribuir-ho entre tots els centres de la ciutat, tant d'educació primària com secundària. Quan la dotació econòmica del Pla Educatiu d'Entorn va disminuir, a nivell de municipi i comunitat educativa va ésser necessari prioritzar accions, per a consolidar-les i mantenir el consens que havíem adoptat entre tots.

En aquest sentit, vam consolidar una intervenció socioeducativa de dinamització d'infants i joves en un determinat barri del municipi, que va comportar la creació d'un espai social físic dins el barri i que va esdevenir l'embrió de la xarxa de programes socioeducatius del municipi. Una altra de les prioritats van ésser les activitats de lleure, des de la igualtat d'oportunitats i com a eina bàsica per afavorir la cohesió social, i d'aquesta manera el model de casals lingüístics extensius que havíem iniciat amb el suport del Pla Educatiu d'Entorn ha quedat consolidat com el programa «Lleure per a tothom», que facilita la participació en activitats de lleure infantil i juvenil a tots els infants i joves del municipi, amb tota la seva diversitat i des d'una

perspectiva extensiva, integradora i cohesionadora. I, en la mateixa línia, el compromís de facilitar l'accés a l'escola bressol i el treball amb les famílies previ a l'entrada a l'escola, va suposar la posada en funcionament i consolidació del programa «Vine a La Balca». Aquest programa que es va iniciar el curs 2012-2013, es desenvolupa en el context del Centre Educatiu Municipal 0-3 i està orientat a famílies i infants de 2 a 3 anys que no han estat escolaritzats i que començaran P3. Es tracta d'un projecte de caràcter preventiu i comunitari, vinculat al Pla d'Escolarització Extensiva, que ofereix espais de treball en dos dies diferents: un dia un espai compartit amb infants i famílies i l'endemà un espai només dedicat als infants. En aquests espais es treballen hàbits parentals, d'higiene, alimentació i descans, entre d'altres, així com l'orientació i preparació de l'entrada a l'escola.

L'informe *Oportunitats Educatives 2016*, elaborat i editat per l'Institut d'Infància i Adolescència, determina que l'accés a l'educació durant la primera infantesa té beneficis socials importants, especialment en el cas d'infants que creixen en contextos desfavorits, i té efectes positius al llarg de la seva vida. L'educació primerenca és un mecanisme decisiu per a reduir desigualtats socials, que influeix directament en l'evolució formativa dels infants, siguin quins siguin els seus orígens socioeconòmics i especialment en els fills de les famílies més desfavorides que aprofiten el doble el seu pas per l'escola bressol.

Alguns reptes que se'ns plantegen com a municipi amb relació a la prevenció de la segregació més enllà de l'escola són ampliar d'una forma més decidida el model d'escolarització extensiva a altres àmbits, com per exemple l'educació 0-3 o l'àmbit cultural i l'esportiu, per a millorar les opcions a la participació de l'alumnat socialment desfavorit a un major nombre d'experiències educatives no formals de qualitat i des d'una perspectiva integradora i cohesionadora, tal com estan fent molts municipis.

En una línia similar, també és un repte important atendre els processos de vulnerabilitat acadèmica als quals s'enfronten alguns grups culturals, i dissenyar programes preventius que implementin accions de promoció de l'èxit d'aquests col·lectius, tal com ho explica M. Paz Sandín (Sandín i altres, 2014). Aquesta vulnerabilitat continua i s'accentua en el trànsit de l'educació secundària obligatòria al món laboral i per això és fonamental establir estratègies per a consolidar i coordinar de forma decidida accions d'acompanyament als joves, amb una aposta per la formació centrada en la persona, professionalitzadora i amb la implicació de l'entorn empresarial del territori.

La importància de compartir objectius i treballar amb la família

Les famílies juguen un paper molt important en la superació de la segregació. D'alguna manera podríem dir que són un element present tant a l'origen com en el desenllaç d'aquest fenomen. En aquest sentit, són molt importants les mesures d'informació i assessorament que podem emprendre amb les famílies abans d'escollir centre educatiu i, una vegada formen part de l'escola, construir amb elles relacions participatives de qualitat i que fomentin la implicació i la coresponsabilitat. D'aquesta manera, en lloc de formar part del problema passen a formar part de la solució.

Famílies i docents comparteixen l'objectiu que els infants i joves creixin en les millors condicions possibles, esdevinguin competents, feliços i autònoms. La recerca demostra que l'acompanyament de les famílies en el procés educatiu dels fills i filles és molt important per a afavorir el seu èxit educatiu. Per això, pren cada vegada més força la necessitat d'apostar per models de relació i col·laboració mútua que promoguin el paper de la família i la situïn com una part estructural de l'escola. Així Puigdemívol i Krastina (2010) en el seu estudi «Inclusió i segregació a l'escola: pràctiques inclusives i excloents amb l'alumnat vulnerable» conclouen que un dels elements clau per a l'èxit de les pràctiques inclusives és «la sintonia entre l'escola, les famílies i la comunitat on ambdues s'insereixen» (2010, p. 108). En altres paraules, diuen els autors, el nivell d'aprenentatge de l'alumnat que pertany a grups socialment vulnerables no incrementa només amb l'aplicació de mesures acadèmiques i curriculars, sinó que algunes investigacions han demostrat que la implicació de les famílies exerceix un efecte notablement positiu en els aprenentatges dels fills (Puigdemívol i Krastina, 2010, p. 109).

Els resultats de l'estudi coordinat per Collet i Tort sobre la relació entre vincles escola–famílies i els resultats acadèmics indica que «treballar AMB els infants, AMB les famílies i AMB la comunitat ha deixat de ser una opció per esdevenir una necessitat per a qualsevol projecte escolar que vulgui assolir l'èxit per a tot el seu alumnat. Així, tot projecte escolar requereix, de manera molt urgent, desenvolupar-se des dels principis de democràcia i d'equitat» (Collet i Tort, 2014, p. 47).

A Banyoles, com en moltes poblacions, portem a terme diverses accions amb famílies per a compartir objectius de ciutat, per a fomentar la seva implicació en diversos projectes, a les associacions de pares i mares, als centres educatius i en altres àmbits no escolars, fent especial incidència en el desenvolupament d'accions dirigides a aquelles famílies que es troben en situacions socials més vulnerables. Malgrat això, com a municipi tenim un llarg camí per recórrer, tenint en compte les nombroses mesures i estratègies que es poden posar en funcionament, tal com ens proposen Collet i Tort en el seu estudi, suara esmentat. També en aquesta línia Puigdemívol i Krastina conclouen que cal superar els estereotips que frenen sovint la participació de les famílies més vulnerables, ja que els estudis demostren que no és que aquestes famílies no vulguin implicar-se en l'educació dels seus fills, sinó que el que necessiten és ajuda per superar certs sentiments de fracàs i baixa autoestima, ja que sovint són objecte de prejudicis amb relació a la seva valoració com a educadores (Puigdemívol i Krastina, 2010, p. 108-110).

Repensar i innovar en les polítiques de treball conjunt

Durant la darrera dècada el treball en xarxa ha estat una forma de col·laboració molt estesa i documentada, en la qual ens hem format i som sensibles molts professionals, encara que no sempre el concretem o el vivim de la mateixa manera. Una dècada després del fort impuls del treball en xarxa, alguns experts comencen a posar sobre la taula la necessitat de repensar aquest treball i innovar en polítiques de treball conjunt. El repte consisteix en superar els objectius compartits, la coordinació i articulació d'accions, per avançar cap a un nou model de relacions entre professionals, entre persones, entre administracions. Segons Jordi Collet, a la seva interven-

ció «Treball educatiu en xarxa: ja no podem educar d'una altra manera» en la Jornada de Plans Educatius d'Entorn de les Comarques Gironines realitzada el 15 de març de 2019 a la seu de la Generalitat de Girona, aquest model hauria de superar les limitacions que comporten dos aspectes essencials que defineixen i condicionen el marc de relacions entre professionals o institucions, com són l'espai i el temps.

En aquest sentit cal dir que mica en mica han anat apareixent experiències que traspassen el marc convencional de l'espai i el temps a l'hora d'emprendre accions i projectes conjunts. Ja fa un cert temps, per exemple, que en algunes aules de secundària, i ara ja també a primària, un persona nativa de llengua estrangera s'incorpora a l'espai i temps de l'institut amb l'objectiu compartit de formar els joves en aquella llengua. Dins l'àmbit social també existeixen en aquesta línia, com és el cas de la incorporació d'integradors socials als centres educatius. En alguns casos aquestes experiències que traspassen l'espai i el temps convencionals estan gestionades i impulsades per les associacions de pares i mares i el centre, i en altres casos estan gestionades directament per l'administració, amb la incorporació d'aquests professionals als claustres i amb continuïtat.

En l'àmbit de l'educació artística, tal com es desprèn de l'estudi de Ricard Huerta (2018), «Acció social i educativa des de les arts a Barcelona», hi ha un moviment d'acció educativa de les arts que fomenta la participació ciutadana en base a la cohesió social. Huerta analitza diversos projectes que s'estan portant a terme a Barcelona i constata com les arts i l'educació, sobretot en l'àmbit no formal, poden ajudar a transformar la societat i a millorar la cohesió social: Sinapsis, Experimentem amb l'Art, Transductores, Teleduca, Sitesize, LaFundició, El Palomar, etc. En aquesta mateixa línia i en l'àmbit cultural, existeixen experiències molt interessants com és el projecte «Fem Tàndem L'H», de l'Hospitalet del Llobregat, en el qual professionals de la música i les arts escèniques traspassen l'espai i temps que els serien tradicionalment propis per a incorporar-se a la realitat d'escoles i instituts, i on també tècnics municipals comparteixen temps i espai físic amb l'empresa gestora de l'Escola de Municipal de Música-Centre de les Arts, transformant la coordinació d'accions en una autèntica realització d'accions conjuntes.

Existeixen també experiències consolidades en aquesta direcció en l'àmbit de l'esport, aliances entre escoles i institucions com les experiències Magnet, i projectes de mentoratge quan es tracta del treball conjunt entre persones.

És, doncs, un repte fer un pas endavant en les polítiques de treball conjunt, en la vivència d'un treball plenament compartit i des de la implicació sincera, en primera persona i sostinguda, amb una voluntat realment transformadora, saber sortir de l'espai i el temps convencionals, pensar plegats, i traspasar, des del respecte i en la mesura adient, les funcions estrictament pròpies i que es poden compartir.

A tall de conclusió

Avançar en la superació de la segregació escolar és un repte de país que compartim. Per aconseguir-ho posem en valor l'impuls de polítiques educatives que responguin de forma contextualitzada, tot cercant un equilibri entre criteris generals i característiques estructurals i dinàmiques dels territoris.

Si bé la lluita contra la segregació escolar és una prioritat, com a ciutat educadora, volem avançar en la superació de la segregació més enllà de l'escola, un dels àmbits on es produeix més segregació i més desigualtats socials. És un objectiu de ciutat habilitar mecanismes que afavoreixin la igualtat d'oportunitats en tots els seus àmbits i dinàmiques, i incrementar els esforços per a aconseguir-ho.

En aquest sentit cal treballar per a millorar l'accés a l'educació infantil, al lleure de forma més extensiva, al mercat laboral o a la participació activa de les famílies en la construcció d'un projecte comú; rendibilitzar els diners que s'inverteixen millorant el servei i la coordinació; dur a terme accions de discriminació positiva i, a més, incrementar les accions universals no segregadores que afavoreixin un únic sistema amb la trobada intercultural real.

El treball engegat fa 20 anys, durant el curs 1998-1999, ha assolit satisfactòriament l'objectiu d'escolaritzar de forma equilibrada l'alumnat amb necessitats educatives específiques a tots els centres educatius de Banyoles, ha permès desenvolupar un bon procés de treball i ha creat una cultura de consens i treball conjunt. A data d'avui, les aules d'infantil i primària de les escoles públiques tenen un percentatge global de mitjana de 29,3% d'alumnat de NEE, essent els cicles mitjà i superior els que presenten un percentatge més elevat, del 34,7%. La diferència entre centres està entre 1,6 i 2 punts per sobre o per sota d'aquesta mitjana. A secundària pública, la mitjana entre centres d'alumnat amb NEE és de 19,69%, amb una variació de 0,5 i 1,04 punts percentuals per sobre o per sota de la mitjana. L'escola privada concertada, pel que fa a educació infantil i primària, presenta una mitjana de 6,53% d'alumnat amb NEE que s'allunya del percentatge mitjà de la pública i a secundària un 16,81%, més similar al de la pública. Aquesta és una de les qüestions que ens hem de plantejar de cara als propers cursos, per tal de cercar un major apropament. Malgrat aquestes diferències, afirmem que hem aconseguit una escolarització equilibrada i extensiva pel que fa a l'escola pública, gràcies a l'aplicació del Pla d'Escolarització Extensiva, i també la consolidació del treball en xarxa que ha enfortit els vincles entre centres, entitats del territori i l'Ajuntament. De ben segur que sense l'aplicació d'aquest Pla, l'escenari escolar del municipi seria molt diferent.

Les claus de l'èxit han estat la determinació d'actuar de forma precoç i preventiva, el pacte de ciutat que hem anat mantenint i consolidant al llarg dels anys gràcies al treball conjunt i les mesures que hem anat aplicant, revisant i actualitzant, d'acord amb la legislació i la realitat canviants. Després de tots aquests anys, podem afirmar que la suma de coresponsabilitats i la visió compartida i global de territori són els factors principals que fan possible el Pla d'Escolarització Extensiva.

Referències

- Besalú, X. i altres (2001) [en línia] *Pla d'Escolarització Extensiva*. Banyoles, Ajuntament de Banyoles.
<http://educacio.banyoles.cat/Portals/5/PEE%20DOCUMENT%20MARC.pdf>
 [Consulta: 8 de febrer de 2019].
- Bonal, X. i Cuevas, J. (2018) [en línia] *Combatre la segregació escolar: de l'amenaça a l'oportunitat, Propostes de política pública per a les eleccions municipals del maig de 2019*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill.

- <https://www.fbofill.cat/sites/default/files/GuiaSegregacioEscolar.pdf> [Consulta: 8 de febrer de 2019].
- Collet, J. i Tort, A. (2014) [en línia] *Millors vincles, millors resultats? La relació entre docents i famílies per a l'èxit acadèmic de tot l'alumnat. Resultats, aprenentatges i propostes de la investigació-acció «Escoles, famílies i èxit acadèmic»*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
https://www.fbofill.cat/sites/default/files/Documentdetreball_4_MillorsVincles.pdf [Consulta: 26 de febrer de 2019].
- González Motos, S. (2016) [en línia] Quin impacte tenen les activitats extraescolars sobre els aprenentatges dels infants i joves? A *Què funciona en educació? Evidències per a la millora educativa*. Núm. 4. Fundació Jaume Bofill i Ivàlua-Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques.
https://www.fbofill.cat/sites/default/files/activitasesextraescolars_Que_funciona_04_191016.pdf [Consulta: 8 de febrer de 2019].
- González Motos, S. i altres (2017) *Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat*. Institut Infància i Adolescència de Barcelona (IIAB), C.
- Huerta, R. (2018) «Acció social i educativa des de les arts a Barcelona». *Temps d'Educació*, 55, p. 191-211.
- Matamala, Ll. (2010) *Estudi demogràfic per preveure dinàmiques de la població en edat d'escolarització. 2009-2021*. Gestió del Cambio Empresarial i Ajuntament de Banyoles.
- Puigdemívol, I. i Krastina, L. (2010) «Inclusió i segregació a l'escola: pràctiques inclusives i excloents amb l'alumnat vulnerable». *Temps d'Educació*, 38, p. 95-113.
- Sandín, M. P. (Coord.) i altres (2014) «Resiliència, immigració i èxit escolar». *Temps d'Educació*, 46, p. 11-31.
- Síndic de Greuges (2016) [en línia] *La segregació escolar a Catalunya (I): la gestió del procés d'admissió d'alumnat*. Juliol.
http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4155/Informe%20segregacio%20escolar_I_gestioprocesadmissio_defok.pdf [Consulta: 20 de febrer de 2019].
- Síndic de Greuges (2016) [en línia] *La segregació escolar a Catalunya (II): condicions d'escolarització*. Novembre.
http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4227/Informe%20segregacio%20escolar_II_condicions_escolaritzacio_def.pdf [Consulta: 20 de febrer de 2019].
- Síndic de Greuges (2018) [en línia] *Informe sobre els drets de l'infant*. Novembre.
http://www.sindic.cat/site/unitFiles/5792/Informe%20infancia_18_def.pdf [Consulta: 23 de febrer de 2019].

El Plan de Escolarización Extensiva: el caso de Bañolas

Resumen: En Bañolas se implementó, durante el curso 1998-1999, el Plan de Escolarización Extensiva, una herramienta de planificación educativa que vela por la escolarización equilibrada del alumnado en los centros educativos del municipio. Basado en cuatro pilares fundamentales —el consenso, la planificación, la sensibilización y los recursos— el Plan ha permitido equilibrar el alumnado en las aulas, evitar la segregación de escuelas y conseguir que la ciudad sea considerada uno de los municipios de Cataluña con un índice más bajo de segregación escolar. El Plan de Escolarización Extensiva se puso en marcha con un gran pacto de ciudad y con el soporte del Departamento de Educación. Fruto de ello, hoy se puede afirmar —20 años después— que se ha convertido en una herramienta básica de planificación educativa, que vehicula la escolarización equilibrada del alumnado con necesidades educativas específicas en todos los centros del municipio y fomenta la igualdad de oportunidades en el acceso al sistema educativo. Los elementos clave del éxito del Plan han sido el carácter preventivo y precoz con los que se inició y la consolidación del consenso y del trabajo en red a lo largo de todo este tiempo. Bañolas es ciudad educadora y, como tal, vela por un modelo de ciudad que ofrece un marco de convivencia y de cohesión social al conjunto de la ciudadanía. El Plan de Escolarización Extensiva es, en este sentido, una buena práctica que ha alcanzado sus objetivos y un modelo que debe darse a conocer.

Palabras clave: Escolarización equilibrada, segregación escolar, cohesión social, planificación educativa, pacto de ciudad.

Le Plan de scolarisation extensive : le cas de Banyoles

Résumé: Le Plan de scolarisation extensive, un outil de planification de l'éducation qui veille à la scolarisation équilibrée des élèves dans les établissements scolaires de la municipalité, a été mis en marche à Banyoles au cours de l'année scolaire 1998-1999. Fondé sur quatre piliers fondamentaux — le consensus, la planification, la sensibilisation et les ressources —, ce plan a permis d'équilibrer les élèves dans les salles de classe, d'éviter la ségrégation des écoles et de placer Banyoles au rang des municipalités de Catalogne ayant le plus faible indice de ségrégation scolaire. Le Plan de scolarisation extensive a été mis en œuvre sur la base d'un grand pacte municipal et avec le soutien du ministère catalan de l'Éducation. En conséquence, on peut affirmer aujourd'hui — 20 ans plus tard — qu'il est devenu un outil de base de la planification de l'éducation qui véhicule la scolarisation équilibrée des élèves ayant des besoins éducatifs spécifiques dans tous les centres de la municipalité et qui encourage l'égalité des chances dans l'accès au système éducatif. Les éléments-clés du succès du plan ont été le caractère préventif et précoce avec lequel il a été lancé et la consolidation du consensus et du travail en réseau réalisé tout au long de cette période. Banyoles est une ville éducatrice et, en tant que telle, elle défend un modèle de ville qui offre un cadre de coexistence et de cohésion sociale à l'ensemble de ses habitants. En ce sens, le Plan de scolarisation extensive est une bonne pratique qui a atteint ses objectifs et un modèle qu'il faut promouvoir.

Mots clés: Scolarisation équilibrée, ségrégation scolaire, cohésion sociale, planification de l'éducation, pacte municipal.

The Banyoles educational equity programme

Abstract: Since the academic year 1998-1999, the city of Banyoles has been creating the conditions to ensure equal and inclusive education in its schools through an educational equity programme called the "Pla d'Escolarització Extensiva". Based on the four principles of consensus, planning, awareness and resourcing, the programme has helped schools create more heterogeneous class groups and achieve school desegregation, making Banyoles one of the municipalities in Catalonia with the lowest rate of school segregation. The "Pla" was originally launched thanks to the agreement between the city's institutions and school centres combined with the support of the Catalan government's Ministry of Education. Twenty years later it has become a basic tool for educational planning that has made inclusive education a reality for students with specific educational needs across all the municipality and promotes equal opportunities in access to the city's school centres. The key elements in this success are the programme's preventive and predictive mechanisms, which were already an important part of its initial development, and the coordinated work of its members during the last twenty years. As a member of the International Association of Educating Cities, Banyoles strives to provide an adequate level of social inclusion and cohesion for all its citizens and the "Pla d'Escolarització Extensiva" has played a key role in achieving this, making it a valuable object of study.

Keywords: Balanced schooling, school segregation, social cohesion, educational planning, city agreement.